ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ В УКРАЇНІ

ГДАНСЬКИЙ Назар Миколайович - викладач кафедри кримінального права та процесу Західноукраїнського національного університету
ORCID: 0009-0006-6553-5104
УДК 342.9
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.1.68

У статті досліджено правові механізми вдосконалення системи адміністративних стягнень в Україні як інструменту забезпечення законності та правопорядку. Визначено, що система адміністративних стягнень виконує не лише каральну функцію, а й превентивну та виховну, спрямовану на запобігання правопорушенням і формування правової свідомості учасників адміністративних відносин. Проаналізовано чинне адміністративно-деліктне законодавство, зокрема Кодекс України про адміністративні правопорушення, і виявлено його обмежену гнучкість та наявність застарілих підходів. Встановлено потребу перегляду видів стягнень, порядку їх призначення та механізмів реалізації для підвищення ефективності, посилення превентивного потенціалу й забезпечення індивідуалізації відповідальності. Узагальнено, що вдосконалення правових механізмів адміністративних стягнень дозволить підвищити ефективність відповідальності, посилити превентивну роль стягнень, забезпечити захист прав і свобод людини та зміцнити принципи правової держави в Україні.

Ключові слова: адміністративні стягнення, система адміністративних стягнень, адміністративні правопорушення, адміністративна відповідальність, правові механізми, адміністративно-деліктне законодавство, цифровізація.

Постановка проблеми

Система адміністративних стягнень є одним із ключових інструментів реалізації державної політики у сфері забезпечення законності та правопорядку. Вона виконує не лише каральну, а й превентивну та виховну функції, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням і формування належного рівня правосвідомості учасників адміністративних правовідносин. Ефективність функціонування зазначеної системи безпосередньо залежить від її відповідності сучасним соціально-економічним умовам, принципам верховенства права, правової визначеності та пропорційності юридичної відповідальності.

В умовах трансформації публічного управління, цифровізації адміністративних процесів, а також євроінтеграційного курсу України особливої актуальності набуває проблема вдосконалення правових механізмів застосування адміністративних стягнень. Чинне адміністративно-деліктне законодавство, зокрема Кодекс України про адміністративні правопорушення, значною мірою зберігає риси застарілої регуляторної моделі, що не завжди забезпечує ефективний баланс між публічними інтересами держави та правами і свободами особи. Це зумовлює необхідність комплексного перегляду підходів до визначення видів адміністративних стягнень, порядку їх призначення та механізмів реалізації.

Стан дослідження проблеми

Науково-теоретичний аналіз правових механізмів удосконалення системи адмі-

ністративних стягнень в Україні здійснювався низкою українських дослідників, серед яких: Білоус В., Бойко І., Гуджій А., Гуджій Т., Маслак О., Мушенок В., Осадчий А., Ситніченко О. Тернущак М., Шульга Є. та інші.

Метою статті є дослідження правових механізмів удосконалення системи адміністративних стягнень в Україні.

Виклад основного матеріалу

Система адміністративних стягнень в Україні становить складну сукупність правових засобів реагування держави на адміністративні правопорушення та відіграє важливу роль у механізмі забезпечення публічного порядку й дисципліни. Її правова природа зумовлюється поєднанням карального впливу з превентивною та виховною спрямованістю, що вимагає чіткого нормативного врегулювання підстав, меж і порядку застосування адміністративних стягнень.

Система адміністративних стягнень сьогодні закріплена широким рядом законодавчих актів, головне місце серед яких займає чинний КУпАП. Однак слід вказати і на наявність багатьох актів різної галузевої належності, що закріплюють різні види адміністративних стягнень, які є свідченням відсутності належного рівня систематизації адміністративно-деліктного законодавства. Окрім того, слід вказати на відсутність законодавчого закріплення дефініції, що визначала б сутність системи адміністративних стягнень, що, на нашу думку, є недоопрацюванням і дозволяє тлумачити дане поняття довільно [1, с. 168].

Правові механізми вдосконалення системи адміністративних стягнень насамперед пов'язані з оновленням адміністративно-деліктного законодавства відповідно до сучасних принципів права. Чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення, прийнятий ще за радянських часів, не повною мірою відповідає вимогам правової визначеності, індивідуалізації відповідальності та пропорційності втручання держави у сферу прав і свобод людини. Це проявляється, зокрема, у формалізованому підході до призначення адміністративних стягнень, обмежених можливостях врахування особи правопорушника, характеру вчиненого проступку та ступеня його суспільної шкідливості.

Як зазначає Маслак О. В., «проведений аналіз нормативно-правових актів дає зрозуміти, що зміст усього масиву адміністративних стягнень, закріплених у КУпАП, не розкривається належним чином у жодному з них, так само відсутній і однозначний понятійний апарат у цій сфері. Йдеться, зокрема, про відсутність чітких тлумачень суті попередження, позбавлення спеціального права, наданого громадянинові, виправних робіт, адміністративного арешту та арешту з утриманням на гауптвахті, щодо яких законодавець обмежився виключно вказівкою на форму винесення, строк застосування, місце відбування цих стягнень тощо, внаслідок чого про їх реальний ресурс не мають достатніх даних ані суб'єкти їх накладення, ані інші суб'єкти відповідних правовідносин, що значно ускладнює правозастосовну діяльність та мінімізує їх реальне використання» [2, с. 132].

До того ж, такі науковці, як Гуржій Т. О., Мушенок В. В., Гуржій А. В., Ситніченко О. М., вважають, що наразі чинне адміністративне законодавство не дає повного та всебічно обґрунтованого визначення адміністративної відповідальності. У статті 23 КУпАП міститься вказівка про те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративне стягнення, що застосовується з метою перевиховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, і запобігання вчиненню правопорушень. Тобто, поняття «адміністративної відповідальності» у чинному вітчизняному законодавстві не є остаточним та потребує доопрацювання» [3, с. 52].

Ще одним аргументом є те, що «вітчизняний КУпАП передбачає відповідальність не за будь-які адміністративні правопорушення, а лише за ті з них, що тягнуть за собою адміністративні стягнення (як відомо, таку властивість мають виключно адміністративні проступки). Відпові-

дальність за інші види адміністративних правопорушень регулюється Кодексом адміністративного судочинства України, статутами і положеннями про дисципліну та іншими нормативними актами. Дія КУпАП на них не поширюється. За таких умов постановка питання про невідповідність назви й змісту чинного КУпАП є цілком логічною» [4, с. 81].

Отже, з огляду на зазначене, одним із ключових напрямів удосконалення правових механізмів є перегляд системи видів адміністративних стягнень з метою забезпечення їх гнучкості та ефективності. Йдеться не лише про розширення переліку альтернативних стягнень, а й про оптимізацію співвідношення між майновими та немайновими заходами впливу, що дозволило б мінімізувати надмірний фіскальний характер адміністративної відповідальності та посилити її превентивний потенціал. У цьому контексті особливої уваги заслуговує впровадження заходів, орієнтованих на відновлення правопорядку та правосвідомості, а не виключно на покарання правопорушника.

Варто зазначити, що у ВРУ зареєстровано проєкт Кодексу України про адміністративні проступки (рег. № 11386 від 28.06.2024 р.), який повинен замінити Кодекс України про адміністративні правопорушення [5]. Серед основних новацій проєкту передбачено оновлення переліку адміністративних стягнень та інших правових наслідків учинення адміністративних проступків, а також зміну підходу до визначення розмірів штрафів, які диференціюються за десятьма категоріями залежно від ступеня тяжкості адміністративних проступків.

Важливим елементом правового механізму є також удосконалення процедури призначення та реалізації адміністративних стягнень. Забезпечення змагальності, доступу до правової допомоги, обґрунтованості та мотивованості рішень уповноважених органів є необхідною передумовою дотримання стандартів справедливого адміністративного провадження. У цьому аспекті актуалізується питання гарантій особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, а також ефективних механізмів оскарження відповідних рішень.

Нормативні умови накладення адміністративних стягнень є складовою механізму адміністративно-юрисдикційної діяльності та відображають реалізацію базових принципів застосування заходів адміністративного примусу.

Відповідно до положень КУпАП стягнення за адміністративні правопорушення накладаються в межах, які визначені законодавством. Встановлення у статті 38 КУпАП граничних строків притягнення до адміністративної відповідальності визначає допустимі межі державного реагування на адміністративні правопорушення та сприяє забезпеченню правової визначеності й стабільності регулювання адміністративних правовідносин.

Водночас, індивідуалізуючи відповідальність у разі накладення стягнень, враховуються характер вчиненого правопорушення, властивості особи порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність. Разом з тим, індивідуалізація відповідальності не враховується в разі накладення стягнення за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зокрема зафіксовані в автоматичному режимі, та за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису) [6, с. 208].

Окремого значення набуває цифровізація адміністративно-деліктних процедур, яка відкриває нові можливості для підвищення прозорості та оперативності застосування адміністративних стягнень.

Останніми роками Україна цілеспрямовано рухається в напрямку розвитку цифрових технологій, їх впровадження у всі сфери життєдіяльності. Категорія «цифровізація» вже міцно увійшла як у національне правове поле, так і в практичну діяльність. Його авторство пов'язують із директором медіа-лабораторії Массачусетського технологічного інституту Ніколасом Негропонте, який в середині 90-х років XX століття в своїй книзі «Being Digital» («Бути цифровим») описує процеси посту-

пової цифровізації суспільства. Автор був переконаний, що в майбутньому все що можливо обов'язково буде оцифровано. В своїй роботі автор заклав підґрунтя для сучасного використання терміну «цифровізація» [7, с. 11].

Широке застосування цифрових технологій у повсякденній діяльності суб'єктів публічного адміністрування обумовлює перетворення кількісних змін у нову якість [8, с. 27]. Водночас запровадження електронних інструментів має супроводжуватися належним нормативним забезпеченням, що унеможливлює порушення принципів законності, персоніфікації відповідальності та захисту персональних даних.

Таким чином, удосконалення системи адміністративних стягнень в Україні потребує комплексного підходу, що поєднує оновлення матеріальних і процесуальних норм, впровадження європейських стандартів адміністративної відповідальності та розвиток сучасних правових механізмів їх реалізації. Це дозволить забезпечити ефективний баланс між публічними інтересами держави та необхідністю належного захисту прав і свобод людини.

Висновки

У результаті проведеного дослідження встановлено, що система адміністративних стягнень є важливим елементом механізму адміністративної відповідальності та одним із ключових інструментів забезпечення законності й правопорядку в Україні. Її ефективність значною мірою визначається рівнем нормативної визначеності, відповідністю сучасним суспільним викликам, а також здатністю забезпечувати баланс між публічними інтересами держави та правами і свободами особи.

Водночас обґрунтовано, що подальший розвиток системи адміністративних стягнень потребує комплексного вдосконалення правових механізмів їх встановлення та застосування з урахуванням принципів пропорційності, індивідуалізації відповідальності й правової визначеності. Актуальним є перегляд чинного адміністративно-деліктного законодавства з метою посилення превентивної спрямованості адміністративних стягнень, підвищення ефективності процедури їх призначення та реалізації, а також забезпечення належних гарантій захисту прав осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності.

Література

1. Шульга Є. В. Теоретико-правові підходи до поняття системи адміністративних стягнень. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/46.pdf.

2. Маслак О. В. Проблемні аспекти системи адміністративних стягнень в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 131-134.

3. Гуржій Т. О. та ін. Адміністративна відповідальність у системі забезпечення державою захисту права інтелектуальної власності особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2023. Випуск 79: частина 2. С. 49-54.

4. Гуржій Т., Гуджій А. Удосконалення законодавства про відповідальність за адміністративні проступки. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 5. С. 78-87.

5. Кодекс України про адміністративні проступки має замінити КУпАП: зареєстровано проєкт. URL: https://medoc.ua/blog/kodeks-ukrani-pro-administrativni-prostupki-ma-zaminiti-kupap-zarestrovano-prokt-.

6. Тернущак М. М., Білоус В. Т. Адміністративні стягнення: правова характеристика, порядок та строки накладення. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 2 (15). С. 203-212.

7. Бойко І. Цифрові технології в адміністративній процедурі. Digital Trends and Anti-Corruption Reforms in Public Administration: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. С. 11-19.

8. Осадчий А. Ю. Цифровізація адміністративних процедур. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук. практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 26-30.

Hdanskyi N.

LEGAL MECHANISMS FOR IMPROVING THE SYSTEM OF ADMINISTRATIVE PENALTIES IN UKRAINE

The study found that the system of administrative penalties is an important element of the administrative liability mechanism and one of the key instruments for ensuring legality and law and order in Ukraine. Its effectiveness is largely determined by the level of regulatory certainty, its relevance to contemporary social challenges, and its ability to strike a balance between the public interests of the state and the rights and freedoms of individuals. It has been substantiated that the current administrative tort legislation of Ukraine, in particular the provisions of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, needs to be systematically updated, taking into account the principles of the rule of law, proportionality, individualization of legal responsibility, and legal certainty. The preservation of outdated approaches to determining the types of administrative penalties and the procedure for their application negatively affects the preventive potential of administrative liability and reduces the level of trust in the activities of public authorities. It has been proven that the improvement of legal mechanisms of the administrative penalty system should be carried out by reviewing their content and functional purpose. It has been established that an important component of improving the administrative penalty system is to improve the quality of the procedure for their imposition and implementation. Ensuring adequate guarantees, the motivation of decisions by authorized bodies, and the real possibility of judicial and administrative appeal will contribute to improving the level of protection of the rights of persons brought to administrative responsibility and strengthening the principle of fairness in administrative proceedings. The implementation of a comprehensive approach to reforming the legal mechanisms of administrative penalties will strengthen their preventive role, ensure an adequate level of protection of human rights and freedoms, and establish the principles of the rule of law in Ukraine.

Key words: *administrative penalties, system of administrative penalties, administrative offenses, administrative liability, legal mechanisms, administrative tort legislation, digitization.*